

N:o 23.

Ank. till Riksd. Kansli den 26 April 1884, kl. 7 e. m.

*Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskotts Betänkande N:o 5,
i fråga om föreslagen skrifvelse till Kongl. Maj:t an-
gående förändrade stadganden rörande utarrendering af
Lunds domkyrkas hemman.*

Från Kammararen har Utskottet fått till behandling emottaga en af Herr *Ola Andersson* väckt motion (N:o 147), åsyftande förändring i de bestämmelser, som nu gälla för utarrendering af Lunds domkyrkas hemman.

Dessa bestämmelser, hvilka innehållas uti en af Kongl. Maj:t den 17 November 1859 utgifven stadga, föreskrifva, att nämnda hemman nu mera skola utarrenderas på lika lång tid, som för kronans egen- domar är eller kan blifva bestämd, och skall domkyrkorådet utse trenne sakkunnige värderingsmän, hvilka efter undersökning på stället föreslå arrendebeloppet, hvarefter domkyrkorådet med ledning deraf och af andra arrenden i orten skall uppgöra förslag till minimi- och maximi- belopp. Sedan derefter länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott häröfver blifvit hört, utsätta Konungens Befallningshafvande och biskopsembetet minimum och maximum, ej understigande en tunna säd af hvarje uppskattadt tunnland. Det af nämnda myndigheter fattade beslutet får endast af domkyrkorådet öfverklagas; och skola sådana klagomål ingifvas till Kammarkollegium, hvilket embetsverk jemväl i de fall, då Konungens Befallningshafvande och biskopsembetet vid be- stämmandet af arrendenas maximi- och minimibelopp icke kunnat varda ense, eger att dem emellan skilja.

Bih. till Riksd. Prot. 1884. 8 Saml. 2 Afd. 2 Band. 18 Häft.

Motionären omnämner såsom närmaste anledning till den motion han väckt, att det under senaste tid synnerligen ofta förekommit, det landshöfdinge- och biskopsembetena icke kunnat varda eniga vid utsättandet af arrendebeloppen, i det sistnämnda embete i allmänhet påyrkat arrendets fastställande till ansenligt högre siffra, än de sakkunnige värderingsmännen samt hushållningssällskapets förvaltningsutskott ansett skäligen böra af ifrågavarande hemman utgå. Och då derefter meningsskiljaktigheten dragits under Kammarkollegii skiljedom, har denna nästan alltid utfallit till fastställelse af biskopsembetets uppskattning. Då emellertid, enligt motionärens uppfattning, Kammarkollegium svårigen kan anses ega samma kompetens att på hemman, som ingen af dess ledamöter sett, beräkna jordbrukets resultat, som de sakkunnige värderingsmän, hvilka på stället undersökt förhållandena; och då derjemte nämnda kollegium nu mera, sedan dess befattning med utarrendering af kronans egna jordegendomar öfverflyttats till ett särskildt nyinrättadt embetsverk, måste antagas blifva allt mer främmande för ärenden af denna beskaffenhet; så anser motionären det vara i sin ordning, att jemväl handläggningen af tvistefrågor rörande utarrandering af domkyrko hemman öfverföres från Kammarkollegium till Domänstyrelsen.

Motionären ifrågasätter derjemte, huru vida ej biskopsembetet lämpligast kunde och borde helt och hållet befrias från befattningen med dessa utarrenderingsfrågor, hvilka väl borde kunna efter så omsorgsfulla praktiska förberedelser, som här ega rum, anförtros ensamt åt Konungens Befallningshafvande. Såsom möjligt och rimligt antyder han likaledes, att domkyrkorådets ofvan anförda besvärsrätt varder upphäfd, eller ock sådan rätt äfvenledes tillerkännes arrendeinnehafvaren, eftersom denne äfven har en rätt att här bevaka, den rätt nemligen att, om han i minst tio år hemmanet innehaft och väl häfdat, erhålla detsamma utan auktion för lämplig maximisumma. Domkyrkans åtkomst till dessa hemman är dessutom, förmenar motionären, hölj d i sådant dunkel, att redan häri ligger ett skäl till att ej gifva dess eganderätt en allt för oinskränkt tolkning eller förbise den rätt, som äfven brukaren har och sedan uråldriga tider haft; och då staten tillerkänt sig befogenhet att genom utfärdande af stadgar och genom åtgärder af sina myndigheter ingripa i värden och förvaltningen af dessa egendomar, har den dermed fränkämt domkyrkan samma vidsträckta egande- och dispositionsrätt öfver dessa hemman, som den enskilde har öfver sin lagfångna fasta egendom, men har dermed också iklädt sig skyldighet att tillse, det rätt verkligen blifver skipad i de förhållanden, som den åtagit sig att ordna. Motionären föreslår der-

före, att Riksdagen måtte i en skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huru vida ej antingen biskops-
embetets befattning med utarrendering af Lunds domkyrkas hemman
må kunna helt och hållet upphöra, likasom ock domkyrkorådets besvär-
rätt i dessa arrendemål, eller ock — derest detta sistnämnda ej anses
böra ske — att jemväl åt arrendeinnehafvaren må medgifvas besvär-
rätt; samt att, om besvär rätt fortfarande skall finnas, eller annorledes
en andra instans är erforderlig, Kammarkollegii befattning med dessa
arrendemål då må på Domänstyrelsen öfverflyttas; och slutligen att
gällande instruktion för domkyrkokamreraren eller inspektorn må
underkastas den revision, hvartill omständigheterna kunna föranleda,
allt på det att arrendeafgifterna och öfriga vilkor må blifva billigt och
rättvist bestämda, utan onödiga omgångar och kostnader.

Af handlingar, som motionären såsom stöd för sin motion hos
Utskottet företett, framgår onekligen, att vid under senaste åren före-
tagna upptaxeringar och utarrenderingar af Lunds domkyrkas hemman
och jordar åtskilligt förekommit, som är egnadt att väcka någon undran.
Oaktadt de värderingsmän, hvilka skola efter undersökning på stället
föreslå arrendebeloppet, alla tre tillsättas af domkyrkorådet sjelft, och
fastän dessas uppskattning nästan utan undantag godkänts af hushåll-
ningssällskapets förvaltningsutskott, hvars omdöme uti hithörande frågor
säkerligen måste anses ega ej ringa vitsord, har dock biskops-embetet,
på domkyrkorådets framställning, nästan konsekvent höjt de föreslagna
maximi- och minimibeloppen, ofta med 20 procent och derutöfver.
Förhållandena kunna näppeligen anses fullt normala, eftersom de slut-
ligen föranledt länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott att i en
sådan arrende fråga till Konungens Befallningshafvande afgifva sitt ut-
låtande uti följande, säkerligen mindre vanliga form:

“Till Konungens Befallningshafvande öfver Malmöhus län.

I remiss af den 10:de sistlidne December har Konungens Befallningshafvande infordrat
Malmöhus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskotts utlåtande öfver det arrende, som
föreslagits för Lunds domkyrkas hemman 14 $\frac{2}{3}$ mantal Höj m. fl.; men då förvaltnings-
utskottet kommit till full erfarenhet om, att Biskops-embetet i Lund och Kongl. Kammar-
kollegium icke fästa afseende vid de arrendeförslag, som af förvaltningsutskottet afgifvas,
lika litet som vid de förslag, hvilka af de utsedde gode männen upprättas, ehuru såväl
dessa som förvaltningsutskottets ledamöter borde vara de som bäst, och i alla händelser

alltid fullkomligen opartiskt, kunde bedöma hvad som skäligen bör betalas i arrende för jord inom länet, — så anser utskottet det vara i allo gagnlöst att yttra sig öfver det arrende, som borde utgå för ofvannämnde hemman, enär utskottets utlåtande, om det afgafs, alldeles icke skulle komma att utöfva något inflytande på det arrende, som Biskops-embetet föreslår och Kongl. Kammarkollegium beslutar.

Remisshandlingarne bifogas.

Malmö den 9 Januari 1884.

G. Warholm.

Ludvig Kockum.

H. L. Winberg

Hjalmar Nathorst.“

Det missnöje, som bland åboarne å domkyrkohegmanen i anledning häraf förspörjes, förefaller derföre, så vidt på afstånd kan bedömas, ingalunda sakna allt skäl. Uppenbart är, att domkyrkans eganderätt till dessa hemman i någon mån måste anses begränsad genom brukarnes optionsrätt, eftersom sistnämnda rätt eljest skulle kunna, genom ett orimligt uppdrivande af det maximibelopp, hvar till brukaren eger att utan auktion öfvertaga arrendet, göras fullständigt värdelös. Då sålunda Kongl. Maj:t i anledning af likartade klagomål i sin den 9 Juni 1830 afgifna resolution till svar på Rikets Ständers skrifvelse förklarar, att, sedan för kyrkohegman dels ett maximum för arrendet blifvit stadgadt, dels åboarne blifvit försäkrade om optionsrätt, desses ställning blifvit jemförelsevis god, och Kongl. Maj:t derföre ock med fästadt afseende på kyrkornas rätt ej kunnat medgifva större eftergifter till åboarnes förmån — så måste det Kongl. svaret för sin fulla giltighet tydligtvis innebära den förutsättning, att nämnda maximum icke uppstegras derhän, att det nödvändigtvis gör åbons ställning dålig och hans optionsrätt illusorisk.

Om frågan så till vida är klar, är emellertid långt ifrån lika lätt att afgöra, genom hvilka förändrade bestämmelser säkrast skall betryggas det omsorgsfulla afvägandet af de begge parter berättigade intressen och anspråk, hvilka här stå gent emot hvarandra. Att, såsom motionären föreslår, skilja biskopsembetet från all befattning med dessa arrendefrågor, anser Utskottet icke med rättvisa och billighet förenligt, då den kyrkliga myndigheten måste anses ega målsmanskap för kyrkornas egendom. Och då biskopsembetet lagligen innehafver och utöfvar detta vårdarekall med afseende på alla andra kyrkors fasta egendom, kan biskopsembetet i Lund väl icke rimligtvis fräntagas det samma med afseende på Lunds domkyrkas hemman, blott derföre att dessa (öfver 50 mantal, bortarrenderade i 150 à 200 skilda brukningsdelar) äro talrikare och värdefullare än någon annan kyrkas i landet.

Den större egendomen bör väl tvärtom snarare än den mindre ega behof af öfverordnad myndighets vård och kontroll.

Ännu mindre har Utskottet kunnat finna rättvist, att Lunds domkyrkoråd, den närmaste representanten af domkyrkan såsom dessa hemmans egare, skulle beröfvas rätten att inför laga forum anföra klagomål, när det funne kyrkans eganderätt kränkt, eller dess fördel otillbörligt åsidosatt. Hvilken betydelse och vigt man än må vara villig att tillägga brukarens rätt, så är dock egarens rätt den högre och större; och om än i den senare inskränkningar här böra göras till förmån för den förra, så skulle det dock illa stå tillsammans med eganderättens helgd, om man stälde den senare stum inför den förras anspråk.

Huruvida Kammarkollegium eller Domänstyrelsen hädanefter skall utgöra öfverinstansen för ifrågavarande ärendens pröfning, är deremot en fråga, som väl snarast bör afgöras efter lämplighetshänsyn, om också vissa principiella betänkligheter alltid måste resa sig mot att under ett embetsverk, inrättadt för förvaltandet af statens fasta egendommar, äfven förlägga sådan egendom, som icke är statens. I hvarje fall finner Utskottet Lunds domkyrka icke kunna eller böra göras till föremål för en separat lagstiftning i denna del, så att denna kyrkas hemman skulle förläggas under Domänstyrelsens öfverinseende, under det öfriga kyrkans förblifva under Kammarkollegii tillsyn. Så länge intet förslag föreligger att verkställa en sådan öfverflyttning med samtliga kyrkojordar, anser sig Utskottet derföre sakna skäl att ens närmare pröfva lämpligheten af en sådan åtgärd med särskildt afseende på de hemman, som tillhöra Lunds domkyrka.

För sin hemställan om en revision af den för domkyrkokamreraren gällande instruktionen har motionären icke framlagt någon som helst motivering. Utskottet, som för egen del saknar kännedom om de skäl, hvilka möjligen skulle kunna vara till finnandes för en sådan revisions behöflighet, anser dessutom en hemställan af denna art icke lämpligen böra utgöra föremål för en Riksdagens skrifvelse till Konungen.

Af de förslag, motionären framställt, ser sig Utskottet derföre hindradt att biträda mer än ett, det nemligen, att arrendeinnehafvare af domkyrkohegman må å sin sida, likasom domkyrkorådet å sin, ega att hos vederbörande öfverordnad myndighet öfverklaga den åtgärd, hvarigenom arrendebeloppet bestämmes.

Såsom väl är känt, har i fråga om jordar och hemman, hvilka tillhöra kyrkor inom de provinser, som en gång lydde under danska väldet, rättsförhållandet mellan egare och innehafvare upprepade gånger varit omtvistadt. Tillagda kyrkorna under den katolska tiden, antingen såsom kungliga förläningar eller såsom enskilda donationer, blefvo

dessa jordegendomar vid reformationens införande i Danmark, i motsats till hvad som skedde i Sverige, genom de recesser, hvilka ordnade de nya förhållandena, kyrkorna fullständigt tillförsäkrade. Men vid sidan af denna eganderätt går onekligen sedan urminnes tider en brukningsrätt, som är åbon tillerkänd mot erläggande af städja och landgille; och äfven denna brukanderätt bekräftas uttryckligen i recesserna. Rättigheten att bestämma brukningsafgifterna, hvilka förut sannolikt uteslutande tillhört biskoparne, öfverflyttas efter biskopsembetenas indragning vid reformationen på kronan, der denna ej öfverlåter den på särskild patronus. Då de skånska landskapen sedermera tillfalla Sverige, utfäster sig svenska kronan att låta dessa gamla förhållanden orubbade fortfara och stadgar, såsom numera innehafvare af den kyrkliga patronatsrätten, under olika tider olika former för pröfning och bestämmande af den afgäld, som skall erläggas för brukandet af kyrkorna tillhöriga hemman och lägenheter.

Från den historiska rättens synpunkt ter sig derföre innehafvandet af ett domkyrkohegman alldeles icke såsom ett naket arrende-förhållande, utan såsom en urgammal åbo- och brukningsrätt, visserligen obestämd och under tidernas lopp ofta modifierad, men dock alltid i någon mån erkänd. Också hafva dessa hemman genom sekler gått från fader till son eller måg. Genom ett Kongl. beslut af den 29 Januari 1735, hvilket likväl synes hafva blifvit hvilande till 1766 års riksdag, då dess verkställighet uttryckligen påkallades af skånska presterskapets fullmäktige, medgafs till och med åbon rätt att skatteköpa det domkyrkohegman han brukade, något som äfven skedde med nära två tredjedelar af domkyrkans alla hemman. De öfriga voro upplättna på åbons listid mot i jordeboken utsatt, särdeles billig ränta och städja. Under innevarande århundrade har emellertid denna brukningsrätt steg för steg hopkrympts; Kongl. kungörelsen af den 27 Januari 1813, som stadgar dessa hemmans utarrendering på trettio år, och ännu mer det af motionären åberopade Kongl. brefvet till Kammarkollegium af den 27 Augusti 1817 angifva uttryckligen syftet att förbättra domkyrkans inkomster (då den fordom så rika kyrkan nu tillkännagaf sig sakna medel för behöfliga förbättringar och prydnader, enkannerligen ny orgel) och för detta syfte fick den gamla, af ingen lag definierade brukningsrätten maka åt sig. Men att man dock ej alldeles tilltrött sig att upphäfva den, visar dels den varsamma och mångsidiga pröfning, man ansett sig böra stadga för brukningsafgiftens fastställande, dels äfven den rätt, som tillförsäkrats brukaren och hans arfvingar, att till utsatt maximaafgift behålla hemmanet. Skall emellertid denna optionsrätt, den sista återstoden af en förut vida värdefullare

brukanderätt, ännu hafva något värde och vara en rätt, så bör väl denna rätts innehafvare icke beröfvas möjligheten att påkalla lagens skydd för densamma, der han finner den för nära träd eller i fara att på en omväg honom frånryckas.

Utskottet får alltså hemställa, att Kammarerna ville för sin del besluta,

att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t taga i öfvervägande, huru vida icke, med ändring uti nådiga stadgan af den 17 November 1859, angående vården och förvaltningen af Lunds domkyrka och hennes egendom, arrendeinnehafvare af nämnda domkyrkas hemman kunde medgifvas rätt att hos vederbörande myndighet öfverklaga det beslut, hvarigenom Konungens Befallningshafvande och biskopsembetet utsätta maximibeloppet för det arrende, som skall utgå af hemman, hvilket af honom innehafves, och hvartill han eger optionsrätt.

Stockholm den 26 April 1884.

På Utskottets vägnar:

CARL HERSLOW.
